

KLAS 1

Inleiding

In deze **Achtergronden** bij de Leerlijninhouden Spelling vind je per klas de nodige feedback om didactisch en inhoudelijk aan het werk te gaan met de verschillende thema's. Zowel de te kennen leerinhouden als de expliciet te behandelen leerinhouden werden hierin opgenomen per thema. Het is niet de bedoeling deze thema's aan te pakken in de volgorde waarin ze worden aangeboden in de leerinhouden en de achtergronden. Al doende zal je merken dat de leerstof een opbouw kent met enkele zeer belangrijke items die telkens weer 'meespelen' (bv. open en gesloten **lettergrepen**, ...).

In de Toelichting Spelling werden alle spellingaspecten die in de lagere school aan bod komen zorgvuldig bij elkaar gebracht in thema's. Dit resulteerde in tips, weetjes, regels en aandachtspunten. Dit alles dient niet meteen integraal aangeboden te worden aan de kinderen. Hiervoor is een vertaalslag nodig. Het is echter wel een noodzaak om zelf alle leerinhouden te bezitten (= zelfstudie) wil je met succes het spellingproces van de kinderen begeleiden. Wanneer je de achtergrond van de materie **zelf** goed kent, kan je meer inspelen op de vragen en noden van de kinderen. Op die manier worden verbanden duidelijker en weet je meteen waar je moet bijsturen om fouten te vermijden.

Bij het klassikaal **lesgebeuren** is een goed onderbouwde instructie van zeer groot belang. Het is dé sleutel waardoor gericht oefenen kan leiden tot automatisatie en het verwerven van de leerstof.

Niet elk kind zal echter meteen de inhoud vatten. **Naast** de leerstof zélf beheersen, vraagt dit een goede waarneming, een correct aanvoelen en een grote creativiteit om telkens weer een weg/manier te vinden die aanslaat bij alle kinderen. Wat je ook doet, zorg dat je consequent handelt zodat de kinderen niet in verwarring worden gebracht.

In de remediëring zijn de aangeboden achtergronden van onschatbare waarde als kinderen de woordbeelden niet oppakken en het werken naar analogie onvoldoende resultaat biedt. Ze moeten dan op een andere manier geholpen worden in het spellingproces. **Regels**, kapstokken kunnen vaak een oplossing bieden.

De toelichtingen en bijkomende regels kunnen na de afname van de LVS **dictees** ook gebruikt worden om tot een goed en gestructureerd remediëringsplan te komen. Dit kan zowel klassikaal als in spellinggroepjes ingezet **worden**.

Spellingregels

Eenmaal **de** kinderen het basale lezen en schrijven onder de knie krijgen, **komt op** spellinggebied ruimte vrij voor procedures en spellingregels.

Bij het aanbieden van een **regel** gebruiken we diverse termen. Een kind kan een regel maar inzichtelijk verwerven wanneer het elke term die gebruikt wordt, kan koppelen aan de werkelijkheid en omgekeerd. Om dit te bereiken zorg je best voor een direct samengaan van spreken – handelen – **schrijven**.

Met opmerkingen [LC1]: Lelijke lay-out. Helemaal niet in de stijl van wat in steinerscholen van de leerlingen verwacht wordt. Dit is geen goed voorbeeld.

Met opmerkingen [LC2]: Deze tekst blinkt uit in het slordig omspringen met spaties tussen de woorden en in het gebruik van uitroepstekens.

Met opmerkingen [LC3]: Het minst belangrijke aspect van schrijven is spelling. Veel belangrijker is:

- Durven schrijven
- Gedachten kunnen omzetten in tekst (creatief schrijven).
- Zinnen kunnen maken.
- Een goede schrijfstijl ontwikkelen.

En vooral:
Schrijven is een kunstzinnige activiteit. Spelling is daaraan ondergeschikt.

Maar dat wil niet zeggen dat we spelling mogen verwaarlozen. We moeten vooral beseffen dat spelling een taalkundige en politieke conventie is, gebaseerd op compromissen, die steeds kan veranderen. Denk maar aan de jongste spellinghervormingen.

We moeten desondanks toch steeds een correcte spelling nastreven, maar niet op de manier die hier gepropageerd wordt.

In de lagere school geven we zo weinig mogelijk regels. Dus ook zo weinig mogelijk spellingregels.

Uit het creatief schrijven volgt de aandacht voor de spelling en niet andersom.

Al wat in deze tekst staat mag zeker niet als leidraad voor de lessen gebruikt worden. ...

Met opmerkingen [LC4]: Achtergronden? Deze titel wordt nergens gebruikt voor deze tekst. De ene keer is de titel ...

Met opmerkingen [LC5]: Geen spatie nodig na het haakje.

Met opmerkingen [LC6]: Hoe zit het hier met de interpunctie en de spaties?

Met opmerkingen [LC7]: Zelf is overbodig. Wanneer je de achtergrond van de materie kent...

Met opmerkingen [LC8]: ...gebeuren: een twintigtal jaar geleden was dit een modewoord dat te pas en te onpas gebruikt werd. Beter is: in de klaspraktijk...

Met opmerkingen [LC9]: Onderwerp van de tweede zin stemt niet overeen met het onderwerp van de eerste zin. In de 1e zin is elk kind het onderwerp. In de tweede zin ...

Met opmerkingen [LC10]: Kinderen tot +/- 10 jaar en zeker zwakke kinderen hebben weinig aan regels. Ze ...

Met opmerkingen [LC11]: Lvs-dictees (fout gespeld in de tekst) kun je maar beter achterwege laten. Deze dictees zijn ...

Met opmerkingen [LC12]: Spellinggroepjes vormen doe je niet. Voor spelling is alleen de individuele aanpak lonend.

Met opmerkingen [LC13]: Spellinggebied? Komt er ruimte voor spellingregels.

Met opmerkingen [LC14]: Regels bied je alleen aan bij de spelling van werkwoorden. Alle andere spellingregels komen ad hoc ter sprake en liefst bij ieder kind apart.

Met opmerkingen [LC15]: Spreken – handelen – schrijven: oké, maar lezen hoort er ook bij gevolgd door he ...

Het werken via een verhaal/beeld en het werken naar analogie gaan het aanbieden van een regel vooraf.

Probeer met kinderen volgende weg te bewandelen:

- vanuit aangeboden woorden
- zoeken naar overeenkomsten en/of verschillen + gesprek hierover
- tot het formuleren van een regel en het inoefenen ervan.

Op deze manier zet je kinderen zelf aan het denken en handelen en word je deelgenoot aan hun werkwijze en gedachten. Het maakt dat enthousiasme kan ontstaan en kinderen zelfstandigheid ontwikkelen.

Het is echt belangrijk dat kinderen een houding ontwikkelen waarbij ze zelf gaan nadenken over en handelen naar de aangebrachte spellingregels. Door structuur te brengen in het spellingonderricht én een goed spellingschrift met hen op te bouwen waarin zelfstandig opzoekwerk mogelijk wordt, zorg je dat ze zelfstandig het spellingproces in de hand krijgen.

Maak vanaf het begin een onderscheid in:

- **Hoorwoorden:** je schrijft wat je hoort.
- **Regelwoorden:** je schrijft niet wat je hoort maar je past een regel toe, bv. eind d/t - open en gesloten lettergrepen - ...
- **Onthoudwoorden:** woorden waarbij je een onderscheid moet maken in de manier waarop gelijke klanken geschreven worden en die je moet kennen, bv. ei/ij - au/ou - g/ch - p/b - ng/nk
- **Bastaardwoorden:** vreemde woorden die aan onze taal zijn aangepast.
- **Vreemde woorden:** woorden die uit een andere taal komen.

Spellingschrift

Vanaf de 4de klas wordt een spellingschrift aangelegd dat verder aangevuld wordt in de 5de en 6de klas. Op deze manier kan het schrift als 'opzoekbron' gebruikt worden en hoeven de kinderen niet elk jaar een nieuw schrift aan te leggen met spellingregels. Zo komt er meer tijd vrij om voldoende te oefenen. Het is belangrijk dat het spellingschrift overzicht biedt en geen fouten bevat. Als dit voor een kind moeilijkheden oplevert, wordt er in het zorgteam gezocht naar een oplossing die op maat gesneden is voor dat kind.

Aandachtspunten:

- Zorg voor een goede structuur in het schrift.
- Nummer de bladzijden.
- Voorzie ruimte in het schrift om in het jaar erop zaken nog aan te vullen. Dit betekent dat je een overzicht moet hebben van de thema's die over 3 leerjaren verspreid liggen.
- In het schrift worden de bastaardwoorden, vreemde woorden en te onthouden woorden verzameld per leerjaar.

Met opmerkingen [LC16]: Niet alleen vanuit aangeboden woorden, maar vooral vanuit zelfgeschreven teksten.

Met opmerkingen [LC17]: De woorden aanbieden binnen een tekst.

Met opmerkingen [LC18]: Dit is voor kinderen te abstract. Spellingregels moeten ze niet inoefenen, maar moet de leerkracht hen telkens weer uitleggen.

Met opmerkingen [LC19]: Het woord 'zelf' is overbodig.

Met opmerkingen [LC20]: Dit begrijp ik niet: hoe kun je als leerkracht op deze manier deelgenoot worden aan hun werkwijze en gedachten?

Met opmerkingen [LC21]: Weer een overbodige 'zelf'.

Met opmerkingen [LC22]: Een spellingschrift aanleggen is totaal overbodig. Spelling kunnen kinderen opzoeken in het Groene Boekje, en dat mogen ze al heel vroeg leren gebruiken.

Met opmerkingen [LC23]: Wat is dit voor nonsens: hoorwoorden. Alle gesproken woorden zijn hoorwoorden. Is koe bijvoorbeeld een hoorwoord in de betekenis die hier aangegeven wordt? Neen. Want je schrijft k - o - e.

Met opmerkingen [LC24]: Regelwoorden: een tweede nonsenswoord.

Met opmerkingen [LC25]: Onthoudwoorden: een derde nonsenswoord.

Met opmerkingen [LC26]: SPELFOUT: Een rangtelwoord wordt in het Nederlands gespeld zonder superscript. Dus 4e en 6e of 4de en 6de.

Met opmerkingen [LC27]: Gebruik toch het Groene Boekje of Van Dale.

Met opmerkingen [LC28]: Het zorgteam moet zich hier niet mee bezighouden. Dit team kan beter de kinderen teksten laten schrijven en uitleg vragen over de spelling die ze gebruiken. Dit is creatief werk gekoppeld aan beschouwing, net zoals dit in de klas gebeurt of zou moeten gebeuren.

Met opmerkingen [LC29]: Liefst geen schrift. Het Groene Boekje heeft voldoende structuur. Laat de kinderen dit gebruiken.

Met opmerkingen [LC30]: Niet nodig omdat het schrift zelf niet nodig is.

Met opmerkingen [LC31]: Idem als vorige opmerking.

Met opmerkingen [LC32]: En dan maar hopen dat de klasleerkracht het drie jaar volhoudt.

Met opmerkingen [LC33]: Niet nodig. Gebruik bestaande woordenlijsten.

Voordelen:

- Systematische herhaling wordt mogelijk: wanneer nieuwe woorden ingeschreven worden, eerst de vroeger genoteerde woorden laten bestuderen, het overeenkomstige laten opmerken, ... (woordstudie)
- Het is een naslagwerkje dat kan gebruikt worden bij twijfel. Het is het resultaat van eigen werk en maakt dat kinderen er beter hun weg in vinden.
- Het bevordert de continuïteit in het spellingonderricht.
- Het kan gebruikt worden voor zelfdictiee.
- Het versterkt de analogiewerking.
- Onderwerpen uit het schrift kunnen als herhalingstaken opgegeven worden.

Met opmerkingen [LC34]: Al wat hier opgesomd wordt is overbodig.

Met opmerkingen [LC35]: Betere woordvolgorde is: gebruikt kan worden.

Met opmerkingen [LC36]: Wat dus meestal niet lukt. Met bestaande woordenlijsten lukt dit veel beter.

Met opmerkingen [LC37]: Laat het schrift weg, dan kunnen er meer zinvolle herhalingsopdrachten gegeven worden.

Het oefenen

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds oefenen, waarbij de kinderen verkennend en met de nodige tussenstappen tot de juiste schrijfwijze komen én anderzijds het herhaaldelijk oefenen waardoor een automatisme ontstaat. De tussenstappen blijven achterwege. De leerstof is dan echt gekend.

Het is goed om regels geïsoleerd te oefenen maar integreer de regel nadien in het groter geheel. Laat vooral ook voldoende oefeningen maken waarin meerdere moeilijkheden aan bod komen. Zo ontwikkelen kinderen wakkerheid om de verschillende moeilijkheden in een zin te onderscheiden en te koppelen aan de juiste regel.

‘Goed leren spellen is leren rekening houden met alles tegelijk in de hele zin.’

In de Toelichting Spelling vind je woordenreeksen die zich lenen tot het uitvoeren van andere opdrachten dan deze waar ze voor samen zijn gebracht: bv. rubriceren volgens andere moeilijkheden, alfabetisch rangschikken, ...

Zoek naar leuke werkvormen die de spelling stimuleren en het plezier om met taal bezig te zijn, verhogen!

Goed kunnen spellen betekent ook leren controleren. Leer kinderen om woorden op te zoeken wanneer ze aan de schrijfwijze twijfelen (in tegenstelling tot: ik weet het niet, ik schrijf maar wat ik denk!).

Zorg ervoor dat kinderen alle woorden begrijpen alvorens aan de slag te gaan. Maak hen de houding eigen om een woordenboek te gebruiken (wat ik niet begrijp, zoek ik op!).

Wanneer de aangeboden oefeningen aansluiten bij de mogelijkheden van de kinderen, zullen zij goede resultaten behalen. Zorg ervoor dat de opklimming in moeilijkheidsgraad geleidelijk gebeurt zodat elke nieuwe moeilijkheid met enige oefening te overwinnen is. Elke nieuwe drempel die genomen moet worden, dient goed voorbereid en behandeld te worden. Met succes leren geeft immers voldoening. Elk succes draagt bij tot een volgend gunstig leerresultaat.

Met opmerkingen [LC38]: Dit is zo typisch schoolmeesterachtig en saai. Steiner zou zeggen: pedant.

Met opmerkingen [LC39]: Waarvoor ze samengebracht zijn.

Met opmerkingen [LC40]: Er hoeft niets leuk te zijn aan de werkvormen. Werkvormen moeten vooral pedagogisch verantwoord zijn en didactisch onderbouwd.

Met opmerkingen [LC41]: Plezier om met taal bezig te zijn leren de kinderen door zo veel mogelijk eigen teksten te schrijven.

Met opmerkingen [LC42]: Dit hoeft niet altijd. Het is ook heel goed om eens een woord NIET te verklaren. Geef het kind de tijd om de betekenis te achterhalen uit de context.

Met opmerkingen [LC43]: De moeilijkheidsgraad moet nooit geleidelijk oplopen. Er mogen sprongen gemaakt worden om daarna te recapitulieren. De ontwikkeling van een kind gebeurt ook niet geleidelijk en rechtlijnig.

Overschrijven en oefenen

Bij het overschrijven en oefenen moeten we er steeds voor zorgen dat een bezinningsmoment wordt **ingebouwd**:

- luisteren naar het woord
- zelf moeilijkheden in het woord ontdekken
- analysebesef → bv. grondwoorden ontdekken
- regelbewustzijn → welke regel is hier van toepassing?
- systeeminzicht → bv. werkwoordvorming
- ...

Dergelijke houding is essentieel om een effect te verwachten van het **overschrijven**.

Voorbeelden van oefeningen in bewust overschrijven:

→ Zorg ervoor dat de kinderen de oefening vooral als een soort **spelvorm** ervaren.

Geef hen volgende opdrachten:

- Lees een zin (bv. uit een bordtekst, uit een leestekst, ...) aandachtig twee keer. Kies er een woord uit dat je moeilijk vindt. Schrijf het woord op en schrijf er achter wat je er moeilijk aan vindt,
bv. apotheker th
- Leer een zin van buiten. Doe dan het boek dicht of leg een afdekblad op de zin en schrijf de zin op. Daarna controleer je of je fouten hebt geschreven. Het moeilijkste woord uit de zin kan je nog eens opschrijven.
- Schrijf een moeilijk woord over en zoek er nog een zelfde soort woord bij,
bv. redactie → reactie politie → justitie
- **Verdeel lange woorden in lettergrepen**,
bv. journalisten → jour – na – lis – ten
- Zoek in een leestekst (geschiedenis, aardrijkskunde, ...) een moeilijk woord. Bekijk het woord goed en spreek het langzaam uit. Schrijf het in de lucht met je ogen toe, nadien op je bank. Pas daarna schrijf je het woord op een blaadje. Controleer of het woord juist is.
- In een lang woord kleinere woordjes ontdekken,
bv. autosnelweg → auto – snelweg – snel – weg
- **Woorden overschrijven en de moeilijkheden erin aanduiden.**
- Rubriceeroefeningen.
- Woorden zoeken waarvan een deel gegeven is,
bv. ugge - ank - erv - age - ucht
- ...

Dictee

Het kan een wereld van **verschil** betekenen als je dagelijks één zin dicteert en bespreekt met de kinderen. Samen zoeken naar het waarom van de schrijfwijze werkt dieper in.

Wanneer je dicteert sluit je aan bij de spreektaal, bv. paarde (zonder n) i.p.v. **paarden**. Zo worden de kinderen er zich van bewust dat ze, naast het noteren van wat ze horen, ook moeten

Met opmerkingen [LC44]: Deze opsomming bevat niets uitdagends en creatiefs. Hier wordt geen enkel kind enthousiast van.

Met opmerkingen [LC45]: Welk effect wordt er verwacht van het overschrijven? Overschrijven is het meest zinloze wat je een kind kan aandoen. Laat de kinderen eigen teksten schrijven.

Met opmerkingen [LC46]: Dit doe je NIET: geen enkele opdracht moet als een spel ervaren worden. Het gaat om leren, niet om spelen. Verschillende punten in deze opsomming zijn pedagogisch en didactisch absoluut te vermijden.

Met opmerkingen [LC47]: Een wereld van verschil met wat?

Met opmerkingen [LC48]: Dit doe je al vanaf de eerste dag van de eerste taalperiode in de eerste klas.

weten met welk soort woord ze te maken hebben en waar ze dan op moeten letten. Zinsleer en woordleer zijn immers nauw verbonden met het correct kunnen spellen.

Wanneer kinderen zelf gaan schrijven, gebruiken ze spreektaal en merk je dat bv. de eind -n bij zelfstandige naamwoorden niet wordt geschreven. Het bewustzijn ontbreekt dan.

Belangrijk bij het verbeteren van het dictee:

- Ga met de kinderen op zoek naar wat ze niet begrepen hebben waardoor die fout kunnen ontstaan: regelfout, onthoudwoord, ...
- **Laat hen verwoorden of noteren waarom een woord zo geschreven wordt.**
- Laat het woord één keer correct **schrijven**.

Wanneer je bij een dicteeverbetering verwacht dat de kinderen het foutieve woord verscheidene keren opnieuw schrijven, verdwijnen betekenis en klank uit de vorm. Vaak wordt het woord dan na één keer opnieuw fout geschreven. Op deze manier slijpt de fout terug in. Laat het woord slechts één keer correct opnieuw schrijven, eventueel met het analogiewoord, de regel of de wetting erbij.

Dictee en remediëring

Na de verbetering van het dictee bekijk je welke fouten de kinderen maakten en ga je hierop opnieuw geïsoleerd oefenen. Op dat moment kan gedifferentieerd werken een meerwaarde betekenen. Soms is een foutenanalyse nodig om de oorzaak of de vermoedelijke oorzaak van de fout op te sporen. Bekijk aan de hand van deze analyse met welk soort oefeningen de kinderen gebaat zijn.

Door na elk dictee meteen in te spelen op wat je ziet:

- zorg je dat de regels niet verkeerd **inslijpen**
- maak je ruimte om remediërend te **werken**
- zorg je dat kinderen succeservaringen hebben in het spellingproces.

Naast het bekijken van de foutief geschreven woorden (wat kinderen allereerst confronteert met waar zij geen succes hebben gehad) kan het zeer motiverend werken om met kinderen de goed geschreven woorden te bekijken, die in kaart te brengen en hiervan de evolutie te volgen. Door dit regelmatig te doen hebben kinderen een duidelijk beeld van de vooruitgang die ze maken. De focus op wat wel lukt, maakt enthousiast en motiveert om stevig verder te werken.

Onderhouden = inoefenen

Wanneer hard geoefend werd aan een spellingmoeilijkheid en kinderen deze onder de knie hebben, mag je dit niet zien als een 'afgewerkt' pakketje. **Blijf terugkomen op moeilijkheden en integreer ze regelmatig in te maken oefeningen en dictees.** Wanneer zaken 'onderhouden' worden, blijven kinderen zich bewust trainen tot het een automatisme wordt. Alle kinderen zijn gebaat met deze aanpak, maar vooral voor spellingzwakke kinderen kan het een wereld van verschil **maken**.

Met opmerkingen [LC49]: Nadat het dictee gegeven is laat je fout gespelde woorden niet nog eens correct schrijven. Het correct schrijven moet geoefend worden vóór het dictee gegeven wordt.

Met opmerkingen [LC50]: Gedifferentieerd werken is de enige goede werkwijze als het over spelling gaat.

Met opmerkingen [LC51]: Regels inslijpen? Bedoelt de auteur dat de regels goed geoefend moeten worden?

Met opmerkingen [LC52]: De interpunctie ontbreekt

Met opmerkingen [LC53]: De interpunctie ontbreekt.

Met opmerkingen [LC54]: Weer een wereld van verschil. Waarmee?

Zorg en spelling

Als leerkracht is het belangrijk om het spellingproces bij je kinderen aandachtig op te volgen en voortdurend bij te sturen. Goed waarnemen is hierbij essentieel.

Zo zal je merken dat er verschil is tussen kinderen met moeilijkheden en kinderen met een echte disfunctie. Deze laatsten komen wel tot inzicht, komen wel tot oefening, maar slagen er niet in te automatiseren. Vooral op langere termijn, in grotere hoeveelheden en wanneer verschillende moeilijkheden samen aan bod komen, hebben ze problemen. Voor deze kinderen is het belangrijk dat ze goed in de gaten worden gehouden zodat in het zorgteam tijdig kan bekeken worden of externe hulp nodig is.

Ook de afname van de LVS-dictees, drie keer per schooljaar, zorgt ervoor dat de evolutie in het spellingproces in kaart wordt gebracht.

Wanneer zich een zorgvraag stelt, vraag je hulp en/of ondersteuning aan het zorgteam. In het team wordt bekeken welke ondersteuning noodzakelijk is en op welk domein:

- klassikale bijsturing op leerling- en/of leerkrachtniveau
- ondersteuning in een spellinggroepje
- aanbieden van en leren werken met een computer en een spellingprogramma
- zoeken naar een alternatief als het spellingschrift ontoereikend is (dysorthografie, te veel fouten, geen structuur, ...)
- individuele begeleiding
- onderzoek
- externe hulp
- individueel leertraject
- ...

Met opmerkingen [LC55]: ... lvs-dictees...

Met opmerkingen [LC56]: Nooit spellinggroepjes samenstellen, altijd individueel werken.

Zinsleer en woordleer in functie van de spelling

Wanneer we met aandacht het spellingproces doorheen de lagere school bekijken, merken we dat het spellingonderricht geen losstaand geheel is. Het is zeer nauw verbonden met woord- en zinsleer.

Inzicht in de woordsoorten, tijdsbeleving, inzicht in de zinsstructuur, ... maken dat het juist spellen eenvoudiger wordt en dat de kinderen 'grond' onder hun voeten voelen. Zo kan een 'uitstapje' naar woord- en zinsleer (en omgekeerd) tijdens een spellingles een belangrijke bijdrage leveren.

Het is daarom vanaf het begin belangrijk om spelling, woordleer en zinsleer hand in hand te laten evolueren.

Een aantal ervaringen/vaardigheden zijn noodzakelijk als basis waarop de spelling dan kan geënt worden.

- **Samenstellingen:**
 - Ervaren van een zin.
 - Ervaren van woorden in een zin.
- **-d/-t op het eind van een woord:**
 - Ervaren van de verschillende woorden in een zin.
 - Werkwoorden herkennen in een zin.
 - De persoonsvorm herkennen in een zin.

- **-e/-en op het eind van een woord:**
 - Onderscheid kennen tussen bijvoeglijke naamwoorden en zelfstandige naamwoorden.
 - Werkwoorden herkennen in een zin.
- **Werkwoordspelling:**
 - Tijdsbeleving.
 - De persoonsvorm vinden in een zin:
 - Veranderlijkheid van de pv. in de zin ervaren (persoon/getal).
 - Ja/nee-vraag leren stellen.
 - Onderscheid infinitief en persoonsvorm ervaren.
 - Noemvorm leren vinden.
 - Begrippen: stam, infinitief, werkwoordgroep, hulpwerkwoord, zelfstandig werkwoord, koppelwerkwoord, ...
 - Onderscheid hoofdwerkwoord en hulpwerkwoord. (pv. = hulpwerkwoord)

Na de bespreking van de verschillende leerinhouden voor jouw klas vind je in klas 1 t.e.m. 4 het thema: Zinsleer en woordleer i.f.v. de spelling. Hierin vind je een aantal aspecten die in relatie staan (rechtstreeks of onrechtstreeks) met de spelling. In klas 5 en 6 vind je dit in **thema 7,9, 10 en 13**.

Leerinhouden

Alfabet (thema 1)

Het aanbrengen van de Romeinse Kapitalen (1,1)

De lettertekens worden aangebracht als beelden die voor de kinderen beleefbaar zijn. Ze ontstaan door middel van een kunstzinnig proces.¹

Bij het aanbrengen van de letters wordt een onderscheid gemaakt tussen klinkers en medeklinkers.^{2,3}

‘De **medeklinkers** profileren zich vooral als de bouwstenen van de taal en dragen de kwaliteit van de antipathie (als objectieve kwaliteit) in zich. Ze worden vanuit een beeld aangebracht.

De **klinkers** zijn uitdrukking van een innerlijke beleving. Zij dragen een gevoelsinhoud in zich. Ze wekken een bepaalde stemming, geven ‘kleur’ aan het woord en worden daarom vanuit de beleving van de klankkwaliteit aangebracht.

Lees aandachtig in de *Toelichting Spelling thema 1!*

Het alfabet bestaat uit 26 letters:

- 6 klinkers
- 20 medeklinkers

Die letters hebben allemaal een naam:

De **klinkers** zijn:

- **a, e, i, o, u** en ze worden **lang** uitgesproken.
→ Het zijn vrije klinkers omdat ze niet worden ‘gedekt’ – en daardoor kort gemaakt – door een medeklinker.

- **y** wordt uitgesproken als **ypsilon, i-grec of Griekse ij**.

→ In onze school gebruiken we ‘ypsilon’

! Het rijtje van de 5 klinkers is belangrijk en wordt best in volgorde van buiten geleerd.

De **medeklinkers** zijn:

- **b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, q, r, s, t, v, w, x, z**
en ze worden zo uitgesproken:

bee, cee, dee, ef, gee, ha, jee, ka, el, em, en, pee, qu, er, es, tee, vee, wee, iks, zet

Met opmerkingen [LC57]: De kapitalen aanbrengen kan, maar is geen noodzaak. Er mogen ook andere lettertypes aangebracht worden. Naast de kapitalen moeten in elk geval ook de andere lettertypes aan bod komen en geoefend worden. De andere lettertypes zijn: de leesletter (drukletter of onderkastletter), de letters van het verbonden schrift en de hoofdletters van het verbonden schrift.

Met opmerkingen [LC58]: Zijn klinkers geen bouwstenen van de taal? Klinkers mogen trouwens ook met een beeld aangebracht worden. Klinkers kunnen best vóór de medeklinkers aan bod komen.

Met opmerkingen [LC59]: Je kunt best de verschillende klanken van de y oefenen: de y als een i zoals in baby; de y als een u zoals in upsilon, de y als een j zoals in yoghurt.

Met opmerkingen [LC60]: Waarom staat er een uitroepteken vóór de zin?

Met opmerkingen [LC61]: Waarom best in volgorde? Wat heeft dat voor zin?

¹ Zie Leerlijn voor aanvankelijk schrijfonderricht, versie september 2009 en Inhoudsbundel bij het aanvankelijke schrijf- en leesonderricht, versie 2009 - R. Steinerscholen Lohrgrün.

² Zie Rudolf Steiner, Opvoedkunst: Methodisch-didactische aanwijzingen, voordrachten Stuttgart, 21 augustus – 5 september 1919 - Uitgeverij Vrij Geestesleven, 2de voordracht.

³ Leerlijnen voor het aanvankelijk schrijfonderricht.

Wanneer we in het ritmisch deel het alfabet lopen en nadruk leggen (door een klap of...) op de klinkers, maken we bewuster het onderscheid tussen klinkers en medeklinkers zonder dat dit al expliciet zo moet benoemd worden.

Het alfabet ook van achter naar voor kunnen lezen, bevordert de juiste uitspraak.

In de eerste klas schrijven de kinderen de Kapitalen of Romeinse hoofdletters. In de tweede klas wordt de overgang gemaakt naar het 'gebonden schrift'. De kleine leesletters worden enkel aangebracht als leesletters in de tweede klas maar er wordt niet schrijvend mee geoefend. Enkel bij de aanzet worden ze geschreven.⁴

De klank/teken-koppeling

De grafeem/foneem-koppeling

De grafeem/foneem-koppeling (en omgekeerd) wordt in de eerste klas grondig geoefend. Sommige kinderen kunnen het knap lastig hebben met het onder de knie krijgen van deze klank/teken-koppelingen.

Naast de alfabetletter, bv. ef, is het belangrijk dat de juiste klank (fff) kan gekoppeld worden aan het letterteken: 'deze letter klinkt als fff en noemen we ef'.

Sommige kinderen blijven vasthouden aan de letterbeelden bv. heksenletter en maken de volgende stap moeizaam.

Oefeningen bij de klank/teken-koppeling (en omgekeerd):

- letterconcert
- letters voelen (voelkaarten in schuurpapier)
- rugdictee
- letters maken uit bijenwas
- letters bakken
- letters schrijven in de lucht/in het zand/ met de voeten
- letters lopen
- letters uitbeelden met het lichaam
- letters leggen met bv. pantoffels
- lettermemory
- letterlotto
- pim pam pet
- flitskaarten (op weg naar automatisatie)
- ...

Sommige kinderen hebben moeite met de lettersymbolen

- Visuele verwarring: Z/N W/M
- Auditieve verwarring: S/Z P/B F/V D/T M/N G/H B/D

Deze medeklinkerverwarringen kunnen te maken hebben met:

- een onvoldoende geautomatiseerde klank/letter-koppeling
- het weinig aandacht hebben voor die kleine auditieve of visuele verschillen tot het moeilijk kunnen onderscheiden ervan (auditieve/visuele discriminatie).

⁴ Leerlijnen voor het aanvankelijk schrijfonderricht – Steinerscholen Lohrgrän – versie 2009 blz. 18.

Met opmerkingen [LC62]: Lezen? Uit het hoofd opzeggen.

Met opmerkingen [LC63]: Waarom krijgt Kapitalen een hoofdletter?

Met opmerkingen [LC64]: Zo weinig mogelijk de kapitalen gebruiken om te schrijven. Kapitalen worden 'getekend'.

Met opmerkingen [LC65]: Dat is te laat. Het gebonden of verbonden schrift wordt best in de eerste klas geleerd.

Met opmerkingen [LC66]: Dit is correct. Dit lettertype gebruiken de kinderen in geen geval om teksten te schrijven.

Met opmerkingen [LC67]: Vanaf de eerste klas. Kinderen in de eerste klas willen ook graag boeken lezen en daarvoor moeten ze de leesletters kennen. Het is zinloos om daarmee te wachten tot in de tweede klas.

Met opmerkingen [LC68]: Dit is correct.

Met opmerkingen [LC69]: Dit is correct. Het beeld dat bij een letter hoort mag alleen bij het aanbieden van de letter gebruikt worden. Daarna verdwijnt het beeld.

Met opmerkingen [LC70]: - de geringe aandacht voor ... of ... te weinig aandacht voor ...

Met opmerkingen [LC71R70]:

Woordenreeks voor auditieve discriminatie:

B en D. Uitspraak: **b:** mond dicht en **d** ronde mond.

b/d *vooraan*

bal	dal	bol	dol	bak	dak
ben	den	bof	dof	bus	dus
bek	dek	Bas	das	boor	door
buur	duur	boek	doek	bier	dier
buik	duik	bank	dank	beuk	deuk
bij	dij	bons	dons	baas	daas

Met opmerkingen [LC72]: De woordenreeksen mogen veel afwisselender zijn. Minder gefocust op 2 medeklinkers. Er mogen andere medeklinkers tussen staan.

F en S klinken zacht. Laat de kinderen hun hand voor de mond plaatsen. Zo voelen ze de lucht.

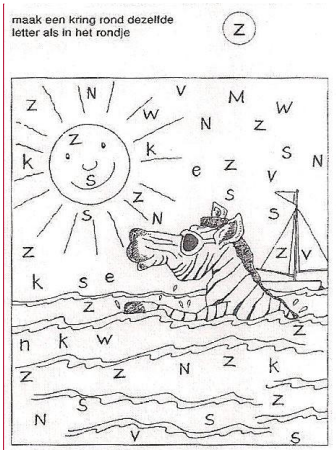
f/v *vooraan*

fel	vel	Fin	vin
fee	vee	fier	vier

V en Z klinken hard. Laat de vinger onder de kin plaatsen. Zo voelen de kinderen de trilling in de keel.

Voldoende inoefening is noodzakelijk. Let wel dat je letters telkens in een andere context aanbiedt. Wanneer je een letter enkel steeds opnieuw laat lezen, blijft er uiteindelijk weinig geheugenspoor over. Zoek opdrachten waarbij kinderen zich moeten concentreren.

Voorbeeld visuele discriminatie⁵

Met opmerkingen [LC73]: Zulke tekeningen kun je maar beter weglaten, ze bevatten onwaarheden. Een zon met een gezichtje en letters erop bied je als volwassene NIET aan aan kinderen. Ook een zebra in de zee en met een zonnebril op bied je nooit aan. Dit druist volledig in tegen de geest van de steinerpedagogie. Het is al erg dat reguliere scholen zulke zaken accepteren; de steinerscholen moeten daar met alle macht tegenin gaan.

⁵ Uit: De leesballon, Handleiding 2 - Uitgeverij De Sikkkel.

Let op:

- Te veel prikkels op auditief en visueel vlak bemoeilijken het lees- en schrijfproces: er is stilte en visuele rust nodig om bv. een eu en ui te horen.
- Plaats bij voorkeur, bij het aanleren van de letters die voor verwarring kunnen zorgen, deze letters niet te snel na elkaar. Nadien, bij het inoefenen de twee mogelijkheden wel tegenover elkaar plaatsen, bv. ik heb pijn aan mijn deen/teen
- Voldoende discriminatieoefeningen inlassen.
- Een geheugensteuntje (tekening, beeld, ...) kan de koppeling ondersteunen.
- Voldoende oefening.
- Laat de kinderen hun naam bovenaan links zetten. Zo werk je al aan het inprenten van de juiste schrijf- en leesrichting.
- Onderzoek op een grondige manier welke letters een kind vlot kent en waar het nog moeilijkheden heeft.

Met opmerkingen [LC74]: Dit doe je ook nog op andere manieren (niet alleen met de naam links bovenaan), ook tijdens de opmaat en bij alle mogelijke opdrachten respecteer je de leesrichting: steeds van links naar rechts.

Deelvaardigheden

Het is belangrijk om in de eerste klas een aantal deelvaardigheden in de aandacht te brengen en deze ook te controleren.

Auditieve deelvaardigheden**Auditieve discriminatie:**

Discriminatie betekent het waarnemen van grote en kleine verschillen in drie- en tweedimensionale voorstellingen. Dit is noodzakelijk voor de start van het aanvankelijke lezen en schrijven in de eerste klas.

- Voorwerpen sorteren op een klankaspect.
- Ik zie, ik zie wat jij niet ziet: het rijmt op grijs.
- Rijnwoorden en niet-rijmwoorden herkennen.
- Letters onderscheiden in een reeks woorden: hoor je een k dan klap je in je handen.
- In welke woorden hoor je bv. de o kort.
- ...

Met opmerkingen [LC75]: Dit moet al van in de kleuterklas gebeuren. Het is een noodzakelijke voorwaarde om tot lezen en schrijven te komen.

! Het vermogen tot rijmen wijst erop dat het kind zijn aandacht kan verplaatsen van de betekenis van het woord naar de klankvorm. Dit noemen we auditieve objectivatie.

Bij zwakke lezers merken we dat ze veelal ongevoelig zijn voor rijm en dus ook voor de klankstructuur van een woord.

Kinderen moeten in staat zijn te begrijpen dat woorden zijn opgebouwd uit losse klanken = fonologisch bewustzijn.

Wanneer we hier moeilijkheden ondervinden, kunnen we ervan uitgaan dat lezen en schrijven moeizaam zullen verlopen.

Klankpositie bepalen:

- Kinderen waarvan de naam met een M begint mogen... /gaan...
- Ik zie, ik zie wat jij niet ziet: het begint met een m.
- Herkennen waar een woord in een zin staat: begin, midden of achteraan.
- Woorden herkennen met een n achteraan/met een a in het midden/...
- ...

Auditieve analyse:

- In korte zinnen de verschillende woorden kunnen onderscheiden.
- Woorden kunnen splitsen in afzonderlijke klanken: vvvv i sss.
- Letters van een woord traag uitspreken.
- Woorden splitsen in klankgroepen ondersteund door stappen en klappen.
- Samengestelde woorden splitsen in afzonderlijke woorden.
- ...

Auditieve synthese:

- Afzonderlijke klanken kunnen samenvoegen tot een woord.
- Ik zie, ik zie wat jij niet ziet: ik zie een rrrr oo sss.
- Samengestelde woorden zoeken en splitsen (analyse) of samenvoegen (synthese).
- ...

Auditief geheugen:

- In staat zijn de volgorde van de klanken in een woord te onthouden.

Let op:

- Gebruik aanvankelijk geen ‘ploffers’ bij de synthese van letters naar een woord.
- Het gerekt uitspreken bevordert de overgang van een woord naar letterontbinding (analyse) en omgekeerd van letters naar een woord (synthese).
- Spreek woorden en zinnen traag, syllabisch (in lettergrepen) en geaccentueerd uit voor opdrachten die de auditieve analyse beogen.
- Koppel analyse aan synthese:
zoon = zzz oo nnn = zoon.
- Om klanken te kunnen horen moet er ruimte zijn waarin de klanken klinken. Het kind moet die ruimte zelf scheppen. Het moet stilte kennen zodat het kan leren luisteren.

Visuele deelvaardigheden**Visuele discriminatie:**

- Verschil tussen letters en/of woorden zien.
- Zoek in de tekening de verschillen.
- Details kunnen waarnemen.
- Verschillen en gelijkenissen bij 2 sterk gelijkende figuren of afbeeldingen ontdekken.

Met opmerkingen [LC76]: Zeer goed.

Met opmerkingen [LC77]: Maar niet overdrijven en niet te lang toepassen. De kinderen moeten snel komen tot het normale lezen.

Met opmerkingen [LC78]: Het is niet zo goed om dit met hetzelfde woord te doen, het gevaar om spellend te gaan lezen is dan te groot. Laat een woord analyseren en maak met de letters (of enkele letters) een nieuw woord.

Met opmerkingen [LC79]: Laat dit maar in de kleuterschool gebeuren. In de lagere school kunnen we ons beperken tot teksten.

- Letters herkennen zonder ze te noemen.
- Eigen naam herkennen tussen de namen van alle klasgenootjes.
- Onderscheid zien: tom – mot pak – kap.
- Waar staat de letter in de juiste richting: p in de reeks d – p – q – b.
- ...

Visuele analyse:

- In staat zijn losse letters in een woord te herkennen.
- Waar staat de N in het woord noot (de begrippen vooraan, midden, naast, achteraan, ... worden geoefend).
- ...

Visuele synthese:

- Losse letters kunnen samenvoegen tot een woord.
- Letters vergroten en uit elkaar knippen. De kinderen vormen opnieuw de letter.
- ...

visueel geheugen:

- Letters in een woord op volgorde kunnen onthouden.
- Lettermemory.
- ...

Klinkers (thema 2)

Het is aangewezen om in de *Toelichting Spelling, thema 2* zeer aandachtig te lezen. Ook al is deze uitleg niet meteen voor de kinderen bedoeld, als leerkracht is dit de basis waarop je al spelenderwijs het spellingonderricht in de klas ent.

- Om met de kinderen met succes stappen te zetten in het schrijfonderricht is het belangrijk dat ze vanaf de eerste klas duidelijk het *verschil* kunnen horen tussen *vrije klinkers, gedekte klinkers en de doffe klank*.
→ We kiezen er voor om deze benamingen te gebruiken.

De vrije klinker (2.1)

De enkele klinkers in het alfabet zijn vrije klinkers want:

- Er staat geen medeklinker achter.
- Ze worden dus niet 'gedekt' (en daardoor 'kort' gemaakt) door een medeklinker. Daarom worden de enkele klinkers (a, e, i, o, u) in het alfabet uitgesproken met een lange klank.
- Ze behouden die lange klank aan het eind van een woord of in een open lettergreep. (maar de lange e wordt dof als er een medeklinker voor staat: de, me, ...)

Met opmerkingen [LC80]: Dit gebeurt al in de kleuterschool. De meeste kinderen die in de eerste klas komen kunnen dit.

Met opmerkingen [LC81]: Knippen kan een activiteit zijn in knutselmomenten. Er gaat niets boven het tekenen/schrijven van letters.

Met opmerkingen [LC82]: ... ervoor ... De benamingen lang en kort mogen ook gebruikt worden. De benamingen vrij en gedekt veronderstellen een voorkennis van open en gesloten lettergrepen.

Met opmerkingen [LC83]: Dit is niet altijd zo. Het persoonlijk voornaamwoord 'u' klinkt niet lang en is toch niet gedekt door een medeklinker. In het bezittelijk voornaamwoord 'uw' klinkt de 'u' net wél lang, terwijl er een medeklinker op volgt.

Met opmerkingen [LC84]: Geen hoofdletter na een punt?

Met opmerkingen [LC85]: Nu toch plots een 'lange e'? Hoe kan een 'lange e' dof klinken. Een lange e is een lange e, een doffe e is een doffe e. In het lidwoord 'een' wordt de doffe e met twee klinkers geschreven.

De lange klank van de enkele a, e, o, u in een gesloten lettergreep

- In een gesloten lettergreep is de enkele klinker 'gedekt' en wordt daarom kort uitgesproken.
- Als je dus een lange klank hoort in een gesloten lettergreep dan moet je de enkele a, e, o, u verdubbelen:
 - raam, kaak, zaal, maan, kaas, vaas
 - beek, beer, peer, zeep, weer
 - boom, rook, noot, poot, doos
 - muur, duur, buur, vuur

Met opmerkingen [LC86]: Je mag de ie ook in deze lijst opnemen, ook al wordt de lange klank met twee verschillende klinkers geschreven. Vroeger -en zelfs nu nog in sommige woorden - werd de lange o-klank ook geschreven met twee verschillende klinkers: 'oi' zoals in Oirschot en oir (afstamming).

De gedekte klinker (2.2)

De enkele klinkers worden in het alfabet uitgesproken met een lange klank. Maar hoe letters klinken in een woord wordt beïnvloed door de plaats van de medeklinkers in dat woord. Want:

- De lange klank van de klinkers in het alfabet wordt kort als er een medeklinker achter staat!! Vandaar de naam: gedekte klinker.
vb. kat, bus, ...

Met opmerkingen [LC87]: Waarom twee uitroeptekens?

Gevolg:

- **Een korte klank kan dus nooit bestaan op zich. Die is altijd 'gedekt' door een medeklinker!!!**
De korte klank bestaat dus alleen in een gesloten lettergreep:

Met opmerkingen [LC88]: Waarom drie uitroeptekens?

- de vrije klinker a klinkt kort in:
 - af, An, as
 - gas, kam, kan, kar, kat, lam, pak, pan, pas, tak, tam, tas, was
 - de vrije klinker e klinkt kort in:
 - en, el, es
 - bel, bek, bes, gek, les, mes, nek, pen, rek, rem, tel
 - de vrije klinker i klinkt kort in:
 - ik, in, is
 - kin, pin, pik, pil, pin, tik, win, wip, zin
 - de vrije klinker o klinkt kort in:
 - of, om, op
 - dom, dor, gom, kom, kok, los, mol, mos, pop, rok, sok, som, ton, wol, zon
 - de vrije klinker u klinkt kort in:
 - uk (kabouter)
 - bus, juf, kus, lus, mug, mus, nul, suf, zus
- Maar de lange klank van de u wordt niet kort als die gedekt wordt door een w:
uw, schuw, sluw (zie hierboven 2.1.6).

Belangrijke bemerkingen

Er zijn maar 5 korte klanken: de vrije klinkers 'a, e, i, o, u' als die gedekt worden door een medeklinker en daardoor kort klinken (bas, bes, bis, bos, bus).

Alle andere klanken zijn lange klanken:

- de vrije klinkers 'a, e, i, o, u'
- de 2-tekenklanken 'ie, oe, eu, ui, ei, ij, au, ou'
- de 3-tekenklanken 'aai, oei, ooi, eeu, ieu'
- ! ieu en eeu zijn tweeklanken die steeds gevolgd worden door de letter w.
- ! De 2-tekenklanken en 3-tekenklanken worden steeds hetzelfde geschreven.

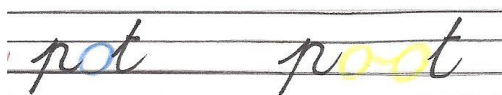
Met opmerkingen [LC89]: Waarom staat het uitroepteken vóór de zin?

De gedekte klinker schrijf je altijd met één letterteken.

Let op:

- Het is belangrijk om meteen goed het verschil te doen voelen/herkennen tussen korte en lange klanken:
 - man/maan - rap/raap - bal/baal - zal/zaal - tak/taak - zak/zaak - lat/laat
 - bek/beek - wet/weet - vel/veel - weg/weeg - ver/veer - mes/mees
 - zit/ziet - zin/zien - wil/wiel
 - rok/rook - stok/stook - pot/poot - bos/boos - dof/doof - zon/zoon
 - bus/buur - mus/muur - zus/zuur.
- **verwerking:**
 - Bespreek het verschil van betekenis.
 - Kun je het verschil zien/horen?
 - De lange en korte klank laten kleuren.
 - Bied auditief woorden aan. De kinderen wijzen het juiste letterkaartje aan of tonen de beweging die past bij korte en lange klank.
 - Woorden sorteren volgens klank. Zet boven het rijtje niet a / aa want hier maak je dan van de a (die lang klinkt) een gedekte klinker en dat kan pas als hij gedekt wordt door een medeklinker.
 - Zelf woorden zoeken met de korte of lange klank.
 - Zet een tekening op het bord. Laat de kinderen woorden zoeken van afbeeldingen op deze tekening met een korte of lange klank. Laat ze zeggen, bewegen, schrijven (op het einde van het jaar).
 - Laat in een bordtekst, de woorden met een korte en/of lange klank aanduiden, de klank kleuren, ...
 - Kinderen schrijven de woorden over en ordenen ze in de juiste kolom.
 - ...
- Je kunt bij het uitspreken en oefenen van lange en korte klanken deze vergezellen van bv. armbewegingen:
 - armen gekruist voor het lichaam = gedekt
 - armen open = vrij
 - armen gekruist voor het lichaam en door de knieën buigen = dof.

- Bij het noteren en markeren kan je ook een kleur of een bepaald teken gebruiken: bv. blauw = kort, geel = lang.

v boven de korte klank en – boven de lange klank:

✓ pot – poot

!! **Wat** je ook doet, zorg dat je consequent bent.

- Laat spelenderwijs ervaren wat een open en gesloten lettergreep is, zonder deze begrippen al te gebruiken (bv. open deur/gesloten deur – wachters - ...).
- Laat de kinderen de klinkers in alfabetische volgorde van het alfabet van buiten leren. Het zal hen helpen bij de aanzet van de eerste spellingregels.
- Het herkennen in woorden van deze korte klanken is de basis voor de verdubbeling van de medeklinker en dus heel belangrijk.
- Verwarringen tussen korte en lange klank kunnen te maken hebben met:
 - een onvoldoende geautomatiseerde klank/teken-koppeling
 - het zich niet bewust zijn van het verschil tussen lange en korte klanken
 - het te weinig aandacht hebben voor deze kleine auditieve verschillen tot het moeilijk kunnen onderscheiden ervan (auditieve discriminatie).

De doffe (of toonloze) klinker (2.3)

Geef vanaf het begin ook aandacht aan de ‘doffe’ klank. Leer het onderscheid horen tussen een lange, korte of doffe klinker.

- De doffe klank is een typische klank van het Nederlands en van Germaanse talen.
- Na een doffe klank moeten we nooit verdubbelen (wel enkele uitzonderingen: zie Toelichting Spelling, **thema 2** – 2.3.D en **thema 8** – 8.4.3).
- In Nederlandse woorden met meer dan één lettergreep staan altijd één of meer doffe klinkers, bv. ‘Morgen zal het regenen en hagelen.’

Met opmerkingen [LC90]: Waarom twee uitroeptekens vóór de zin?

Met opmerkingen [LC91]: Beter is het om in de lagere klassen niet te spreken over open en gesloten lettergrepen en al zeker niet over open en gesloten deuren/wachters enz. Of vogeltjes die gaan vliegen.

Met opmerkingen [LC92]: Dit hoeft niet per se in alfabetische volgorde. Doe dit ook van voren naar achteren en andersom en door elkaar.

Met opmerkingen [LC93]: Geen interpunctie in deze opsomming.

Met opmerkingen [LC94]: In het Frans is de doffe e zeer sterk aanwezig. Het begint al bij het benoemen van de letter E in het alfabet. En denk ook maar aan het lidwoord ‘le’ dat veel gebruikt wordt. Ook het persoonlijk voornaamwoord ‘je’ klinkt dof. Vele Fransen laten ook een doffe e klinken op het einde van een woord (zelfs als er geen e staat). En hoe denk je dat de e klinkt in cheval?

Verdelen in klankgroepen/Lettergrepen (thema 7)

Lees in de *Toelichting Spelling*, **thema 7 en 8** zeer aandachtig.

Vooraf:

- Als we een woord traag, ritmisch, in delen uitspreken, dan horen we een pauze tussen de groepen klanken (be-zoe-ker): dit zijn klankgroepen. In elke klankgroep is er één klinker, één 2-tekenklank of één 3-tekenklank.
- Er zijn **geen regels** voor het splitsen in klankgroepen. We doen dit als vanzelf, intuïtief, zonder erbij na te denken, vanuit ons taalgevoel. (Als er dus een zwak taalgevoel is, kan het zijn dat dit ook niet zo evident is. Dit kan een eerste belangrijk signaal zijn.)
- Het verdelen in klankgroepen kan zeker een grote steun zijn om in de 'hoorwoorden' alle letters goed te horen en zo in het schrijven geen medeklinkers te vergeten of verkeerde medeklinkers te schrijven.
Dit is heel belangrijk zowel voor het lezen als voor het later correct leren spellen!!
- Er is een duidelijk verschil tussen het splitsen in lettergrepen (gebeurt visueel) en het splitsen in klankgroepen (gebeurt auditief). Dit is een belangrijk onderscheid vooral als we met open en gesloten lettergrepen aan de slag gaan.
- Bij het verdelen in klankgroepen gaat het nog niet om het leren van de spelling van een woord, het gaat om het verdelen. Het sluit aan bij het 'luisteren'.

Met opmerkingen [LC95]: Waarom twee uitroeptekens?

Let op!

Zonder dit naar de kinderen te brengen is het als leerkracht belangrijk om het volgende te weten:

- Bij het **verdelen in klankgroepen** kan er een **korte klinker** staan aan het **eind** van een **klankgroep**.

Want:

ballen / bellen / brillen / bollen / brullen
wordt auditief in de klankgroep
'ba(l)' 'len / 'be(l)' 'len' / 'bri(l)' 'len' / 'bo(l)' 'len / 'bru(l)' 'len

- Dit kan taalkundig niet. *Want: een korte klinker moet altijd gedekt zijn door een medeklinker.*
Door hierop de aandacht te trekken zet je een eerste stap naar het verdubbelen van de medeklinker na een korte klank.
Concreet betekent dit, dat je bij het auditief verdelen van deze woorden in klankgroepen goed verwoordt:
We horen ba(k) – ker: de a klinkt kort en moet gedekt worden dus we schrijven bak- ker!
- In de eerste klas werken we auditief en versterken we het gevoel voor klankgroepen. Omdat dit gebeurt bij het reciteren ligt de aandacht nog niet op wat bovenstaand gezegd

werd. Dit gaat pas spelen als we ‘bewust’ woorden gaan splitsen in klankgroepen als aanzet naar het splitsen in lettergrepen (Klas 2):

In de eurutmieles lopen de kinderen een woord in klankgroepen of lopen ze in de maat van het woord.

Aftikrijmpjes:

bv. ie – ne – mie – ne -mu(t) – te.

Ritmes in versjes:

bv. ti(k) – ke - tak ti(k) - ke – tak re-gen spat op het dak ...

Dansjes met klaoefeningen in:

bv. mooi ietje.

Namen van de kinderen klappen:

bv. Juf klapt kort kort lang en vraagt wiens naam dit zou kunnen zijn.

A(n) ne mie of ...

Zinsleer i.f.v.de spelling

Ervaren wat een zin is. Horen van woorden in een zin.

In de eerste en tweede klas wordt gevoel ontwikkeld voor ‘een zin’.

Een zin bestaat uit woorden opgebouwd rond een werkwoord, de motor van de zin.

Niet alle kinderen horen waar een woord en/of zin eindigt.

- Lees korte zinnen en laat deze door de kinderen herhalen en telkens bij elk woord in de handen klappen. Veel korte gedichtjes uit bv. de heemkunde lenen zich hiertoe.
- Je kan ook knopen, blokjes, ... aanbieden en vagen om bij het horen van de zin voor elk woord een knoop, ... neer te leggen. Laat nadien de zin nazeggen en per woord een knoop, ... aanwijzen.

Zinnen afbreken en uitbouwen.

Uitbouwen:

De zin langer maken. Je komt meer te weten zoals waar, wanneer, hoe en waarmee er iets gebeurt,

bv. Zus speelt.

Zus speelt met haar broer.

Vandaag speelt zus met haar broer.

Opgewekt speelt zus vandaag met haar broer.

Opgewerkt speelt zus vandaag met haar broer in de speeltuin.

Afbreken:

De zin wordt korter. Je krijgt minder informatie maar de boodschap blijft duidelijk,

bv. 's Avonds drinken mijn ouders gezellig een lekker kopje thee op het terras.

Mijn ouders drinken gezellig een kopje thee op het terras.

Met opmerkingen [LC96]: Dit gebeurt vooral door het creatief schrijven.

Mijn ouders drinken gezellig een kopje thee.
Mijn ouders drinken een kopje thee.

!!! **Te** veel weglaten verandert de boodschap:
bv. Pa breekt een vaas.
Pa breekt.

Met opmerkingen [LC97]: Kijk eens aan: DRIE uitroepetekens vóór de zin.

Schrijfo opdrachten

- we laten de kinderen gekende versjes **noteren**/lezen (visuele opdracht)
- kleine dicteetjes van letters en korte woorden
- kleine opdrachten:
 - Je biedt enkele letters aan: bv. S P T R O en vraagt om:
 - een bestaand woord te maken
 - een nonsenswoord te maken.
 - Laat een memory maken met klankzuivere woorden. Zorg voor woorden die visueel erg gelijkend zijn, bv. man en maan, pop en pot.
 - Een kwartet maken als inoefening van vrije en gedekte klinkers.
 - Woorden rubriceren volgens klank.
 - ...

→ *Tijdens de schrijfoefeningen hebben we aandacht voor:*

- **Schrijfhouding:**
 - mooi rechtop (als een koning)
 - beide voeten op de grond
- juiste pengreep
- hoogte van de stoel
- potlood rust losjes in de hand
- juiste schrijfrichting
- oogafstand 30 cm.

Met opmerkingen [LC98]: Laat de kinderen zo veel mogelijk verschillende houdingen aannemen. Dat is beter voor hun ontwikkeling. Wat hier voorgeschreven wordt is veel te statisch en is voor een kind een marteling. Op deze manier zullen ze nooit met plezier gaan schrijven.

Uitspraak

Een goede uitspraak kan al een flinke stap in de goede richting zijn. Zorg ervoor dat de kinderen de woorden correct uitspreken.

- Bij het reciteren van de getallenrij tot 24 wordt de doffe klank die je hoort, maar niet schrijft in woorden als elf en twaalf, vaak zo benadrukt dat deze woorden in twee lettergrepen worden uitgesproken: **elef, twaalef,...** Dit zijn **eenlettergrepige** woorden. Hetzelfde voor:

herefst, arem

In de tweede klas wordt hieraan ruime aandacht besteed. Zie ook in de *Toelichting Spelling, thema 6.2.2* 'Medeklinkercombinaties'.

- In de lagere klassen merk je vaak dat kinderen nog fouten maken aan het voltooid deelwoord van werkwoorden.

Noteer voor jezelf over welke werkwoorden het gaat.

Verbeter de kinderen door de zin correct te herhalen. Vermijd: "Dit is fout het moet zo!"

Woordenreeksen

Met opmerkingen [LC99]: In woordenreeksen mag er meer afwisseling zitten. In de reeksen die hier als voorbeeld gegeven worden zit er weinig variatie met als gevolg dat de kinderen direct doorhebben wat de regelmaat is en dus niet meer attent zijn.

<i>kort</i>	<i>lang</i>	<i>kort</i>	<i>lang</i>
mat	maat	mes	mees
lat	laat	les	lees
man	maan	hen	heen
zak	zaak	pen	peen
rat	raat	vel	veel
		bek	beek
		wet	weet
		weg	weeg
		ver	veer

<i>kort</i>	<i>lang</i>	<i>kort</i>	<i>lang</i>
zon	zoon	zin	zien
bos	boos	wil	wiel
pot	poot	tin	tien
kok	kook	zit	ziet
ros	roos	pit	piet
bom	boom		
rok	rook		
dof	doof		

<i>kort</i>	<i>lang</i>
fut	fuut
mus	muur
bus	buur
zus	zuur